

Sammanfattande slutsatser från Seniorkrafts intervjuer med företrädare för de politiska partierna i Stadshuset våren 2022 inför kommunalvalet

Bakgrund

Intervjuer med representanter från Moderaterna (M), Kristdemokraterna (KD), Vänsterpartiet (V), Feministiskt Initiativ (Fi), Miljöpartiet (MP), Liberalerna (L), Centerpartiet (C) och Socialdemokraterna (S) genomfördes under april och maj i Stockholms Stadshus. Från Tankesmedjan Seniorkraft deltog två eller tre personer vid varje tillfälle. Intervjuerna pågick under ca en timme. I några fall medverkade en borgarrådssekreterare eller annan medhjälpare till partirepresentanten. Trots upprepade försök lyckades Seniorkraft inte få till stånd ett möte med Sverigedemokraterna (SD).

Syftet med intervjuerna var att inför valet i september få del av varje partis förslag och prioriteringar ifråga om äldreomsorg, anhörigstöd samt åtgärder för att motverka digitalt utanförskap och isolering bland äldre. Nedanstående frågor hade kommunicerats till respektive partikansli inför intervjun.

- Vilka slutsatser har dragits och vilka åtgärder föreslår ert parti med anledning av Coronakommissionens rapporter?
- Hur vill ert parti säkra finansieringen av samt personal med adekvat kompetens för vård och omsorg av äldre framöver?
- Vilka stödformer bör prioriteras för att avlasta anhörigas vård- och omsorgsansvar?
- Vilka insatser avser ert parti göra för att minska det digitala utanförskapet och isoleringen bland äldre? Hur ser ni på digitaliseringen av vård i hemmet?

Åtgärder med anledning av Coronakommissionens rapporter

En av utgångspunkterna för Seniorkrafts politikertal var den omfattande kritik mot äldreomsorgen som framförts under coronapandemin och som bland annat sammanfattats i Coronakommissionens två rapporter. Kommissionen riktade allvarlig kritik mot personalsituationen inom den kommunalt finansierade äldreomsorgen, i såväl kommunal som privat regi. Kommissionen ansåg att personalsituationen var en viktig orsak till att spridningen av coronaviruset fick sådan omfattning bland den del av befolkningen som var mest skör, dvs. de äldre som hade hemtjänst eller bodde på särskilt boende.

Personal inom dessa verksamheter ansågs i många fall ha otillräcklig kunskap om vården av de äldre, både i medicinskt avseende och ifråga om vårdhygien samt bristande kunskaper i svenska språket. En stor del av personalen arbetade i tillfälliga anställningar som medförde att de hade dålig förankring på den aktuella arbetsplatsen och att de inte kände de vårdbehövande. Många var endast timanställda och hade inte råd att vara hemma vid sjukdom. En viktig kritik som framkom var att arbetsledningen ofta hade för många underställda och därför inte kunde utföra den nära arbetsledning som krävdes i den utsatta arbetssituationen under pandemin. Coronakommissionen fastslog att denna situation har varit väl känd under lång tid före pandemin och finns beskriven i flera rapporter.

Anställningsförhållanden

Alla politiska företrädare var väl medvetna om denna kritik och ingen ifrågasatte dess riktighet. Partirepresentanterna sade sig nu sträva efter att öka antalet fast anställda från de ca 65 procent där andelen låg strax före pandemin enligt Äldreomsorgens årsbok för 2020. Hur mycket man vill öka andelen fast anställda, vilka medel som man är bredd att använda för att uppnå detta och kontrollen av vad som faktiskt uppnås varierade vid intervjuerna. Vid vissa intervjuer framkom att situationen varierade mellan olika stadsdelar, vid andra att det var svårt för förvaltningen att följa upp anställningsformerna eftersom de privata utförarna inte är ålagda att rapportera om detta. Stadsdelsförvaltningarna har fått i uppgift att skapa vikariepooler för att på så sätt täcka tillfälliga vakanser med personal med erfarenhet av äldreomsorg inom den kommunalt drivna delen av verksamheten för att minska behovet av visstidsanställningar. S och V var de två partier som klart uttalade en målsättning att försöka nå upp till en nivå på 90 procent fast anställda.

Vid några intervjuer betonades vikten av att vårdpersonalen erbjuds bättre yrkesutbildning. Det framhölls att det är viktigt att det finns en skyddad yrkestitel för undersköterskor och att skillnaden i kompetens mellan undersköterskor och vårdbiträden erkänns.

Vidareutbildningen bör erbjudas på betald arbetstid.

Det blev inte helt klarlagt vilka åtgärder som faktiskt har vidtagits, hur situationen ser ut när det gäller andelen fast anställda och om det finns stora skillnader mellan stadsdelar samt mellan privata utförare och den kommunalt drivna verksamheten.

Tillgång till läkare i äldreomsorgen

En viktig kritik som framfördes av Coronakommissionen var att äldre och svårt sjuka inte fick träffa läkare i tillräcklig utsträckning under pandemin. Det är regionerna som har läkaransvaret för personer på särskilt boende och kommunerna är förhindrade att anställa läkare. Vid intervjuerna framkom att Region Stockholm slutit ett avtal med två privata vårdföretag för att förse äldreomsorgen med läkare. Vårdföretagens samordning med den kommunala äldreomsorgen har dock fungerat dåligt under pandemin enligt flera partiföreträdare. En s.k. läkarstrateg har nu anställts vid den kommunala äldreförvaltningen som har till uppgift att åstadkomma en bättre samordning.

Det är angeläget att följa upp vad detta leder till ifråga om konkreta åtgärder genom en kontakt med denna läkarstrateg.

Biståndsbedömning

Vid Seniorkrafts politikerintervjuer 2018 konstaterades att biståndsbedömningen varierade avsevärt mellan olika stadsdelar och att andelen överklaganden var omfattande. De centrala riktlinjerna från Äldreförvaltningen har därefter omarbetats för att försöka åstadkomma en mera likartad bedömning. Därefter har andelen överklaganden minskat. Vid en intervju framkom att man i Norrmalms stadsdelsförvaltning numera gör biståndsbedömning i grupper om två/tre tjänstemän vilket anses ha förbättrat kvalitén på bedömningen. Denna modell ansåg man borde prövas i andra stadsdelar. Det är biståndsbedömarna som har en avgörande roll för den enskildes möjligheter att få hemtjänst eller boende.

Biståndsbedömarna arbetar med myndighetsutövning och de är bundna förutom av Äldrenämndens riktlinjer och stadsdelsnämndernas delegationsordning även av lagar och prejudikat. I deras arbetsuppgifter ingår att följa upp och kontrollera att den enskilde får det bistånd som beviljats. Enligt Äldrenämndens årsbok för 2020 sker dock detta i relativt liten omfattning. Biståndshandläggarnas arbetssituation vet Seniorkraft ganska lite om men kan föreställa sig att arbetsbelastning, stöd från chefer och möjlighet att utöva sin yrkeskompetens varierar mellan olika stadsdelar.

Skillnad i äldreomsorgens kvalitet mellan olika stadsdelar

Den avgörande delen av de ekonomiska resurserna för äldreomsorg fördelas av kommunalfullmäktige till stadsdelsnämnderna. Äldreomsorg är bara en av flera arbetsuppgifter för stadsdelsnämnderna och vissa möjligheter till omfördelning av resurser finns också mellan olika verksamheter på stadsdelsnivå, t.ex. barnomsorg och socialtjänst. Avgörande för den slutliga tillgången till ekonomiska resurser för äldreomsorg i en stadsdel blir då dels vilka kriterier som kommunfullmäktige använder när de ekonomiska resurserna fördelas mellan stadsdelsnämnderna för äldreomsorg, dels i vilken utsträckning som dessa resurser sen också omfördelas med resurser för annan verksamhet. Vid en av intervjuerna framgick att skillnaderna i de ekonomiska förutsättningarna för äldreomsorgen mellan stadsdelarna av denna anledning kan vara rätt stora. Det är angeläget att klargöra om denna skillnad faktiskt finns och hur stor den i själva verket är.

Kvalitetskontroll

Kvalitetskontroll är en viktig del av äldreförvaltningens arbete. Kontroller görs på olika sätt. Stadsdelsnämnderna ansvarar för den löpande kontrollen av vård och omsorgsboenden. I fråga om medicinska förhållanden åligger det ansvarig sjuksköterska (MAS) att göra kontroller. Äldreförvaltningens personal genomför dessutom inspektioner, både föraviserade och icke aviserade. I vilken utsträckning som de genomförs kunde vi inte få svar på.

För ett år sedan sades de vårdföretag som upphandlats inom hemtjänsten upp och en ny LOV-upphandling genomfördes med striktare krav. Detta ledde till att en del företag som inte hade tillräcklig kvalitet sorterades bort. Med tanke på att en mycket stor andel av

genomförandet av äldreomsorgen i Stockholm sker i privat regi är det angeläget att få större klarhet i hur pass effektiv denna kontrollverksamhet faktiskt är genom att ställa ytterligare frågor på tjänstemannanivå.

Anhörigstöd

Vår fråga om anhörigstöd kom lite grann i skymundan för det mer aktuella fokuset på pandemins efterverkningar och vården av de äldre på boenden och inom hemtjänst. Några av partierna lyfte dock behovet av att bygga ut platser på korttidsboenden där den vårdbehövande kan vårdas, t.ex. två veckor per månad för att avlasta anhöriga. De framhöll att s.k. växelvård borde beviljas tidigare i vårdprocessen. Likaså framfördes att satsningen på aktivitetscenter inte hunnit få den omfattning man avsett på grund av pandemin. Några partier nämnde även matlyftet, seniorhälsa och träffpunkter som exempel på satsningar som erbjuds alla äldre. Det framkom att det är svårt att nå äldre som lever i ofrivillig ensamhet. Uppsökande verksamhet sker i mindre utsträckning. Kanske kan frivilligrörelser och seniorföreningar vara en del av detta arbete i mer proaktiv bemärkelse?

Digitalt utanförskap

Ett fokus för Seniorskraft sedan förra valet 2018 har varit digitala frågor, särskilt digitalt utanförskap bland äldre men också ett allt större intresse för utvecklingen av digital vård. Flera politiker lyfte fram satsningar man gjort med den s.k. digitala fixartjänsten men också andra insatser för att stärka äldres digitaliseringskompetens. Många äldre har tvingats att lära sig mer och att använda digitala tjänster under pandemin. Även denna fråga kom delvis i skymundan i våra intervjuer, helt enkelt för att tiden inte räckte till. Å ena sidan framhölls de insatser som görs genom digitalisering för att göra äldreomsorgen mera effektiv. Exempelvis kan digital övervakning nattetid vara betydligt mindre störande än fysiska besök av nattpatruller. Å andra sidan påpekade en del partiföreträdare vikten av att en fortsatt digitalisering inte leder till en minskad mänsklig kontakt.

Våld i nära relationer och kvinnoperspektiv

Pandemin har visat att äldrefrågorna belyser kvinnans situation i samhället. Det är kvinnor som har lägst pension, det är mest kvinnor som är anhörigvårdare, det är kvinnor som arbetar inom vård och omsorg och det är mest kvinnor som får hemtjänst och äldreboende eftersom de ofta blir äldre än män och därmed ensamma kvar. När vi talade med Feministiskt initiativ lyftes en annan fråga som berörde oss och det var att äldre och framför allt kvinnor också är utsatta för våld i nära relationer. De kan vara utsatta på grund av sjukdom och hög ålder och har små möjligheter att skilja sig. Deras pensioner räcker sällan till för att bli godkända av hyresvärdar eller godkända som låntagare hos banker. Bostadsfrågan för äldre aktualiserades av flera partier men det är oklart om äldre med låga pensioner har möjligheter att få t.ex. seniorlägenhet eller annan egen bostad.

Det privata genomförandet av äldreomsorgen och partiskiljande frågeställningar i samband med detta.

Ca 20 procent av äldreomsorgen bedrivs i genomsnitt av privata aktörer i hela landet men i Stockholms kommun är andelen avsevärt högre. De privata företag som är genomförare handlas upp genom Lagen om valfrihet (LOV). Frågan om i vilken utsträckning som privata genomförare ska användas i äldreomsorgen har under lång tid varit en partiskiljande fråga och har ett nära samband med den politiska diskussionen om vårdval och s.k. valfrihet i vården. Vid intervjuerna framgick klart att både S och V vill minska den andel som utförs av privata vårdföretag även om ingen av de två partierna vill avskaffa den helt. Detta beror i stor utsträckning på att en del av de privata genomförarna i Stockholm är ideella organisationer och stiftelser som funnits sedan lång tid tillbaka. När den politiska majoriteten nyligen genomförde en nyordning som medför att de privata genomförarna ska tilldelas en genomförarprenie om de bedriver verksamheten bättre enligt vissa specificerade kriterier så röstade den politiska oppositionen mot detta incitamentssystem.

Olika modeller för resurstilldelning till äldreomsorgen

Inför politikerintervjuerna hade Seniorkraft kontakt med Kommunalarbetarförbundets representant Lena Eriksson Höijer. Då framkom att facket ansåg att en viktig förklaring till personalsituationen med många visstidsanställningar var finansieringsformen. Verksamheterna tilldelas resurser per genomförd hemtjänsttimma respektive vårddygnet vilket gör dem extremt känsliga för kortsiktiga förändringar. Av denna anledning tvingas genomförarna att ha en buffert av visstidsanställningar som "ett dragspel" för att inte underskott skall uppstå. Kommunals förslag var att införa anslagsfinansiering, dvs. att verksamheterna skall få en fast summa per år för att underlätta planering och kvalitetsutveckling. V var positivt till att införa anslagsfinansiering men trodde att det skulle vara svårt att införa i de privata verksamheterna. De andra partierna verkade inte vara intresserade av en sådan lösning. En fråga som därför stannar kvar hos Seniorkraft är vilken betydelse finansieringsformen har för personalförsörjning och vårdkvalitet och om det finns andra modeller för resurstilldelning i andra kommuner och deras för och nackdelar.

Arbetsledning och chefstäthet

Vid några av intervjuerna framkom att partiföreträdare ansåg att en del av de missförhållanden som uppdagades under pandemin också berodde på brister i personalledning på grund av för många underställda per chef. Om inte regelverket följs är det chefernas ansvar men i praktiken är det mycket svårt för dessa att göra en effektiv uppföljning av regelefterlevnaden om de har för många medarbetare. Både S och V framförde att antalet medarbetare per chef borde reduceras till ca 25-30 anställda.

Finansieringen av äldreomsorgen

Om finansieringen av äldreomsorgen är säkrad, dvs. om verksamheten idag tilldelas tillräckliga ekonomiska resurser kommenterades inte spontant av de olika partirepresentanterna. Tiden medgav inte heller för oss att borra djupare i frågeställningen. S och V nämnde att de föreslagit en skattehöjning under mandatperioden men det framgick

inte om dessa extra resurser specifikt skulle användas för att förstärka äldreomsorgen. Vid någon av intervjuerna nämndes att Stockholm om några år kommer att uppleva en större ökning av antalet äldre, vilket kommer att ställa krav på ytterligare ekonomiska resurser.

Tankesmedjan SeniorKraft avser att under hösten gå vidare med att komplettera den information som vi saknar efter vårens intervjuer i Stadshuset.

Stockholm 14 juni 2022

Ann Marie Fallenius
Ordförande Tankesmedjan SeniorKraft
ami.fallenius@gmail.com